

היום נלמד בעזרת ה':

סנהדרין דף נו

(בעמ' הקודם)

משנה: המגדף: המברך את ה' (אנו כותבים 'מברך' במקום 'מקלל'), אינו חייב עד שיזכיר בפיו בפירוש את השם, אבל אם לא הוציא שם מפיו אלא שמע שם יוצא מפיו מישהו אחר וברכו, פטור.

א"ר יהושע בן קרחה, בכל יום זנין את העדים בכינוי "כה יוסי את יוסי": כל זמן שהיו בית דין בודקים את העדים, היו העדים והדינים מבטאים את ה' בכינוי, והיו אומרים - 'איך המגדף אמר? כך הוא אמר - יכה יוסי את יוסי'. וזאת משום ש'יוסי' הוא כינוי לשם ה', לפי שבמילה 'יוסי' יש ארבע אותיות כמו שיש בשם הוי"ה ארבע אותיות, והגימטריה של 'יוסי' שווה ל'אלהים', ולכן כשהם רצו לבדוק ולחקור האם הוא ברך את ה' הם לא אמרו את שם ה' אלא 'יוסי'.

נגמר הדין, לא הורגין בכינוי: כשנגמר הדין ובאו הדיינים לפסוק ולומר שהנידון חייב, לא היו יכולים להורגו על פי העדות ששמעו, שהרי העדים אמרו שהוא בירך את 'יוסי' שזהו הכינוי, והם לא אמרו במפורש את הגידוף שהם שמעו.

אלא מוציאין כל אדם לחוץ: ולכן מוציאים את כולם החוצה, לפי שזהו גנאי להשמיע את ברכת ה' לרבים. והדיינים שואלין את הגדול שביניהן (= שבעדים) ואומר לו אחד מהדיינים אמור מה ששמעת בפירוש, והוא (= העד) אומר בדיוק את הגידוף שהוא שמע ללא כינוי, והדיינין עומדין על רגליהן וקורעין את בגדיהם ולא מאחין את הקרע לעולם, והעד השני אומר אף אני שמעתי כמוהו, ואינו צריך לחזור על ברכת ה' ששמע, והשלישי אומר אף אני כמוהו, ואינו צריך לחזור על ברכת ה' ששמע.

גמרא: תנא עד שיברך שם בשם: כלומר המגדף אינו חייב עד שיאמר 'יכה שם פלוני את שם פלוני', או 'יקלל שם פלוני את שם פלוני'.

מנהני מילי? אמר שמואל: לומדים זאת מהפסוק **וְנִקְבַּ שְׁם יְהוָה מוֹת יוֹמֶת...** **בְּנִקְבוֹ שְׁם יוֹמֶת**, מכך שהפסוק חזר ואמר שוב "בנקבו שם", משמע שהוא חייב רק אם נקב שם בשם.

קושיא: ממאי דהאי נוקב לישנא דברוכי הוא? דכתיב "מה אקב לא קבה אל", ואזהרתיה מהכא "אלהים לא תקלל". ואימא מיברז הוא "ויקב חור בדלתו", ואזהרתיה מהכא "ואבדתם את שמם לא תעשון כן לה' אלהיכם!" (עד כאן **הקושיא**): כלומר מנין לנו ש"נוקב" האמור בפסוק הנ"ל משמעותו ברכת ה', תשובה: מכך שנאמר בברכות בלעם **מָה אֶקְבֵּ לֹא קֵבֵה אֵל** דהיינו שהקב"ה לא רצה לקלל את ישראל, ומכאן ש'נוקב' הוא לשון קללה. והאזהרה שלא לברך את ה' נאמרה בפסוק **אֱלֹהִים לֹא תִקְלַל**. וקשה, שאולי "נוקב" הוא בכלל לא לשון קללה, אלא מלשון עשיית נקב כמו שנאמר **וְיִקְבֵּ חוֹר בְּדַלְתּוֹ**, ומכאן ש'נוקב' הוא עשיית חור, וא"כ הפסוק **וְנִקְבַּ שְׁם יְהוָה מוֹת יוֹמֶת** בא ללמדנו שאסור לתקוע סכין ולעשות נקב בקלף שכתוב בו את שם ה', והאזהרה שלא לעשות כן נאמרה בפסוק **וְאִבְדַּתֶּם אֶת שְׁמֵם מִן הַמָּקוֹם הַהוּא**. לא תַעֲשׂוּן כֵּן לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם" (= התורה מצווה לאבד את שם העבודה זרה, אבל אל תעשו כן לה').

נמצא שאולי אין לנו לחייב את המברך את ה', כיון שיתכן שהפסוק **וְנִקְבַּ שְׁם יְהוָה מוֹת יוֹמֶת** לא נאמר על זה.

תירוץ: בעינא שם בשם וליכא: לא יתכן לומר כן, שהרי למדנו לעיל שהחיוב הוא עד שניקוב שם בשם, וזה לא שייך במי שעושה נקב בקלף שכתוב בו את שם ה', ולכן בהכרח שכוונת הפסוק הנ"ל על מברך את ה'.

קושיא: ואימא דמנח שני שמות אהדי ובזע להו: והרי אפשר לנקוב שם בשם ע"י שהוא ייקח שני קלפים שכתובים בהם שם ה', ויניחם זה על זה וינקב אותם, והרי זה נוקב שם בשם.

תירוץ: ההוא נוקב וחוזר ונוקב הוא: אין זה נוקב שם בשם, אלא שהוא נוקב את העליון ואח"כ נוקב את התחתון.

קושיא: ואימא דחייק שם אפומא דסכינא ובזע בה: והרי אפשר לנקוב שם בשם ע"י שהוא יחקוק שם על חוד הסכין, והוא ינקוב בה שם שכתוב על קלף, ובכך הוא נוקב שם בשם (= את השם שבסכין בשם שבקלף).

תירוץ: **הוא חורפא דסכינא הוא דקא בזע**: חוד הסכין נוקב את השם, ולא השם שכתוב בסכין, ואין זה נוקב שם בשם.

קושיא: אימא פרושי שמיה הוא, דכתיב "ויקח משה ואהרן את האנשים האלה אשר נקבו בשמות", ואזהרתיה מהכא "את ה' אלהיך תירא": אולי לנקוב את שם ה' הכוונה לומר את השם באותיותיו, וכפי שנאמר "ויקח משה ואהרן את האנשים האלה אשר נקבו בשמות", כלומר שהוא לקח את האנשים שהוזכרו שמותיהם קודם לכן, ומבכך ש'נוקב' הוא לומר את השם, והאזהרה שלא לומר את השם באותיותיו נאמרה בפסוק "את יהוה אלהיך תירא".

תירוץ: **חדא דבעינא שם בשם וליכא**: הרי אמרנו שצריך לנקוב שם בשם, וזה לא שייך באומר את השם באותיותיו.

ועוד, הויא ליה אזהרת עשה, ואזהרת עשה לא שמה אזהרה: ועוד, שהרי האזהרה שלא לומר את השם באותיותיו נאמרה בלשון 'עשה' (= "את יהוה אלהיך תירא") ולא בלשון 'לא תעשה', ואזהרת עשה אינה אזהרה ולא חייבים עליה מיתה.

ואיבעית אימא: אפשרות נוספת - נאמר לגבי המקלל "ויקב בן האשה הישראלית את השם ויקלל", וכוונת הפסוק ש'נוקב' הוא קללה.

קושיא: **ודילמא עד דעבד תרוייהו**: ואולי כוונת הפסוק שרק אם הוא עשה את שני הדברים דהיינו גם אמר את השם באותיותיו וגם קילל רק אז חייב, ובאמת 'נוקב' אין זה מקלל?

תירוץ: **לא סלקא דעתך**: אי אפשר לומר כן, שהרי נאמר שם "הוצא את המקלל אל מחוץ למחנה וסמכו כל השמעים את ידיהם על ראשו ורגמו אותו כל העדה", ולא נאמר "הוצא את הנוקב והמקלל", וא"כ בהכרח ש'נוקב' הוא מקלל.

*

תנו רבנן איש וכו': נאמר "איש איש כי יקלל אלהיו ונשא חטאו". מדוע כתוב פעמיים 'איש'? אלא הפעם הראשונה לחייב ישראל והפעם השניה לחייב גוי. אמנם גוי לא נהרג כמו ישראל, כי ישראל עונשו בסקילה ואילו עונשו של גוי רק בסייף.

קושיא: **והא מהכא נפקא? מהתם נפקא ה' זו ברכת השם**: להלן בכרייתא לומדים שכן נח מצווה על ברכת ה' מה-"ה" בפסוק שאמר הקב"ה לאדם הראשון.

תירוץ: **אמר ר' יצחק נפחא לא נצרכא אלא לרבות את הכינויין**: מהפסוק שנאמר לאדם הראשון היינו חושבים שרק אם בן נח קילל את השם חייב, אבל אם קילל כינוי, כגון 'אלוקים' 'שקי' 'צבקות' לא. ועל כך בא הפסוק "איש איש" ללמד שגם בן נח חייב על כינויים כמו ישראל. וזהו אליבא דרבי מאיר החולק על רבנן כדלהלן - **דתניא איש איש כי יקלל וכו'**: לדעת רבי מאיר ישראל חייב על כינויים. וממילא הפסוק "איש איש" בא לרבות שגם גוי חייב כמו ישראל על כינויים. אבל לדעת רבנן ישראל חייב מיתה רק על השם, ואילו על כינויים אינו חייב מיתה. ולכן לא שייך לרבות גוי מישראל, כי הרי ישראל לא מת על כינויים ואילו בן נח על מה שהוא מוזהר הוא גם מת (תוס').

ופליגא דרבי מיישא: רבי יצחק נפחא שאמר שלדעת רבנן גוי פטור בכינויים, חולק על רבי מיישא שאמר שלדעת רבנן הוא חייב. והטעם כי נאמר "פְּגַר פְּאֲזַרְח בְּנִקְבוֹ שֵׁם יוֹמֵת" מילים אלו מיותרות ללמד שדוקא גר ואזרח חייבים על ברכת השם עצמו, ואילו גוי חייב אפילו על כינוי.

שאלה: **ורבי מאיר האי "כגר כאזרח" מאי עביד ליה? תשובה**: **גר ואזרח בסקילה וכו'**: ללמד שדוקא יהודי מקבל סקילה על קללה, ואילו גוי מקבל סייף. כי היה מקום לומר שבגלל שגוי התרבה מיהודי להתחייב על בכינויים, ממילא הוא התרבה גם לאותה מיתה. קמ"ל שלא.

שאלה: **ורבי יצחק נפחא אליבא דרבנן האי "כגר כאזרח" מאי עביד ליה? הרי הם סוברים שאפילו ישראל לא נהרג על כינויים!**

תשובה: **גר ואזרח הוא דבעינן שם בשם אבל עובד כוכבים לא בעינן שם בשם**: יהודי חייב רק אם בירך שם בשם (כמו שאמר שמואל למעלה), אבל גוי חייב בכל אופן.

שאלה: **איש איש למה לי? לדעת רבנן מדוע נאמרה הכפילות? (והיינו לרבי יצחק נפחא אליבא דרבנן - גוי בכלל פטור על כינוי. ולרבי מיישא אליבא דרבנן - גוי אמנם חייב על כינוי אך לא מהפסוק הזה).** תשובה: **דיברה תורה כלשון בני אדם.**

*

תנו רבנן - שבע מצות נצטוו בני נח: דינין - להקים בתי משפט ולנהוג על פי מערכת דינים של מקח וממכר, אונאה וכו' (רמב"ן). ברכת השם - בלשון סגי נהור. אבר מן החי - אכילת אבר שנתלש מבעל חיים חי.

רבי יוסי אומר כל האמור בפרשת כישוף בן נח מוזהר עליו: דהיינו מעביר בנו למולך, קוסם קסמים, מעונן מנחש מכשף וכו'. כל אלה כתובים בפסוק "לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש קסם קסמים מעונן ומנחש ומכשף וחבר חבר ושאל אוב וידעני ודרש אל המתים: כי תועבת ה' כל עשה אלה ובגלל התועבת האלה ה' אלהיך מוריש אותם מפניך" בפסוק כתוב שבגלל שהגויים עשו את התועבות האלו ה' גירש אותם מארץ ישראל ונתן אותה לעם ישראל. והרי הקב"ה לא היה מעניש את הגויים אם לא היה אוסר עליהם שלא לעשות את העבירות הללו.

רבי אלעזר אומר אף על הכלאים, מותרין בני נח וכו': רבי אלעזר מבאר את דבריו - אמנם מותר להם ללבוש כלאים ולזרוע כלאים. והכלאיים האסורים עליהם הם הרבעת שני מינים של בהמה, והרכבה של שני מיני אילנות.

עד כאן הברייתא. הגמרא מבארת את המקורות לדעתו של תנא קמא.

מנהני מילי? אמר ר' יוחנן דאמר קרא "ויצו ה' אלהים על האדם לאמר מכל עץ הגן אכול תאכל": ודורשים את הפסוק הזה שאמר הקב"ה לאדם הראשון, שהוא ציוה אותו על שבע מצות בני נח.

'ויצו' - אלו הדינין וכן הוא אומר כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו וגו': פסוק זה אמר ה' על אברהם "כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמריו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט". מפסוק זה לומדים שלשון 'ציוו' הולך על דינים (או לעשות משפט כפי הדין, או לעשות פשרה והינו 'צדקה', רש"י להלן).

'ה' - זו ברכת השם וכן הוא אומר "ונוקב שם ה' מות יומת".

'אלהים' - זו עבודת כוכבים וכן הוא אומר "לא יהיה לך אלהים אחרים".

'על האדם' - זו שפיכות דמים וכן הוא אומר "שופך דם האדם" וגו'.

'לאמר' - זו גילוי עריות וכן הוא אומר "לאמר הן ישלח איש את אשתו והלכה מאתו והיתה לאיש אחר".

'מכל עץ הגן' - ולא גזל: דוקא מעץ הגן מותר לך לאכול אבל מה שלא הותר לך אסור לך לאכול ממנו, כי מה שלא שלך הוא גזל.

'אכל תאכל' - ולא אבר מן החי: כלומר דבר העומד לאכילה תאכל, אבל בהמה חיה אינה עומדת לאכילה ולכן אסור לאכול אבר מן החי.

כי אתא רבי יצחק תני איפכא. 'ויצו' זו עבודת כוכבים, 'אלהים' זו דינין: רבי יצחק הופך את שני המקורות של עבודה זרה ודינים זה עם זה. והגמרא מקשה על דבריו

בשלמא 'אלהים' זו דינין דכתיב "ונקרב בעל הבית אל האלהים": כלומר אל השופט. מכאן שהמילה 'אלוהים' מרמזת עלך משפט ודינים. אבל קשה איך המילה 'ויצו' מרמזת על עבודה זרה?

רב חסדא ורב יצחק בר אבדימי: אמרו כל אחד מקור אחר.

חד אמר "סרו מהר מן הדרך אשר צויתים עשו להם" וגו': פסוק זה נאמר בחטא העגל, ונאמר בו לשון 'ציווי' על עבודה זרה, דהיינו שעם ישראל סרו מהדרך שה' צוה אותם שלא לעבוד עבודה זרה.

וחד אמר "עשווק אפרים רצוץ משפט כי הואיל הלך אחרי צו": עשווק אפרים (עם ישראל) מיד שונאיו, ורצוץ על ידי שפטיו של הקב"ה, בגלל שהוא הסכים ללכת אחרי הציווי של נביאי העבודה זרה.

שאלה: מאי בינייהו: בין רב חסדא ורב יצחק בר אבדימי? תשובה: איכא בינייהו וכו': גוי שעשה עבודה זרה ועדיין לא השתחוה לה. למאן דאמר שלומדים מהפסוק "עשו להם עגל מסכה" הגוי חייב כבר משעת עשית העבודה זרה. אבל למאן דאמר שלומדים מהפסוק "כי הואיל הלך אחרי צו" הוא לא מתחייב בעשייה אלא רק אחרי שהוא הולך אחריה ועובד אותה.

קושיא: אמר רבא ומי איכא למאן דאמר עכו"ם שעשאה ע"ז ולא השתחוה לה חייב? והתניא בעכו"ם, דברים שבית דין וכו': כלומר בענין עבודה זרה, רק על דבר שב"ד של ישראל הורגים ישראל שעשה אותו, הגוי מוזרה שלא לעשות אותו. אבל אם לא הורגים את הישראל על זה, לגוי אין אפילו איסור לעשות זאת.

למעוטי מאי וכו': ולכאורה מה הברייתא באה למעט? שמותר לגוי לעשות עבודה זרה בלי להשתחוות לה, כי ישראל שהיה עושה זאת לא היה נהרג על כך. ואם כן קשה על הנפקא מינה שאמרנו בין רב חסדא לרב יצחק!

תירוץ: אמר רב פפא לא, למעוטי גיפוף ונישוק: הברייתא לא באה למעט גוי שעשה ע"ז ולא השתחוה לה, כי הוא באמת כן נהרג על כך (למרות שישראל לא נהרג על כך). אלא היא באה למעט חיבוק ונישוק של ע"ז שישראל לא נהרג על כך, ולגוי מותר לעשות זאת.

שאלה: גיפוף ונישוק דמאי? אילימא וכו': אם מדובר שזו דרך העבודה זרה לעבוד אותה בחיבוק ונישוק, הרי ישראל נהרג על כך (שאפילו על עבודה זרה שעבודתה בבזיון כגון בעל פעור הוא נהרג). והתשובה - אלא מדובר שאין זו דרך עבודתה. שבזה ישראל לא נהרג, ולכן לגוי אין אפילו איסור.

למדנו שבני נח נצטוו על הדינים.

קושיא: דיני בני נח איפקוד? והתניא עשר מצות נצטוו ישראל ב'מרה'. שבע שקיבלו עליהן בני נח, והוסיפו עליהן דינין ושבת וכיבוד אב ואם.

דינין דכתיב "שם שם לו חוק ומשפט": כך כתוב בפרשה של מי 'מרה'. 'חוק ומשפט' הם הדינים שהקב"ה לימד אותם שם.

שבת וכיבוד אב ואם דכתיב "כאשר צוך ה' אלהיך" וכו': בשבת ובכיבוד הורים נאמר בעשרת הדברות (שבפרשת ואתחנן) "כאשר צוך ה' אלהיך". דהיינו הקב"ה אומר לעם ישראל שהוא כבר צוה אותם במצוות הללו, והיכן ב'מרה'.

ואם כן קשה, שדינים בני ישראל נצטוו עליהם במרה, ולא בני נח.

תירוץ: אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוח לא נצרכה אלא לעדה ועדים והתראה: אמנם בני נח נצטוו על הדינים, אבל בן נח נהרג בעד אחד ובדיין אחד. ואילו בני ישראל נצטוו במרה על 'עדה' כלומר סנהדרין של עשרים ושלוש דיינים, וכן שצריך שני עדים, וכן שהעדים צריכים להתרות באיש לפני שעובר את העבירה.

קושיא: אי הכי מאי והוסיפו עליהן דינין: אם כן מדוע הברייתא אמרה שבני ישראל 'הוסיפו עליהן דינין' במרה? והרי הם לא הוסיפו את עצם הדינים אלא רק את העדה ועדים והתראה.

אלא אמר רבא לא נצרכה אלא לדיני קנסות: אכן דינים נצטוו בני נח, אבל בני ישראל הוסיפו להצטוות במרה על דיני קנסות. דהיינו דיין בן נח לא קונס את הנאשם מעבר למגיע לו לשלם (אלא או שהוא מחייב אותו כפי המגיע לו או שהוא עושה פשרה). מה שאין כן בית דין של ישראל שקונסים. **קושיא:** אכתי והוסיפו בדינין מיבעי ליה: היה צריך להיות כתוב בברייתא שבמרה 'הוסיפו בדינים', כי לא הוסיפו את כל הדינים עצמם אלא רק את הקנסות שבדינים.

אלא אמר רב אחא בר יעקב לא נצרכה אלא להושיב בית דין בכל פלך (= מדינה) ופלך ובכל עיר ועיר: את הדבר הזה נצטוו ישראל במרה. קושיא: והא בני נח לא איפקוד? והתניא כשם שנצטוו ישראל וכו'.

אלא אמר רבא האי תנא, תנא דבי מנשה הוא וכו': התנא שאמר שבמרה הוסיפו עליהם דינים, הוא תנא דבי מנשה הסובר שמוציאים מהרשימה את ד"ך = דינים וברכת ה', ומכניסים במקומם את ס"ך = סירוס וכלאיים.

דתנא דבי מנשה שבע מצות נצטוו וכו'.

רבי יהודה אומר אדם הראשון לא נצטווה אלא על ע"ז בלבד! שנאמר "ויצו ה' אלהים על האדם": כלומר ה' ציוה על האדם את אלוקותו, שיעבוד רק אותו ולא יחליף אותו בעבודה זרה.

רבי יהודה בן בתירה אומר אף על ברכת השם: אדם הראשון נצטווה לא רק על ע"ז אלא גם על ברכת ה'. ולומדים זאת מאותה המילה 'אלוקים', כלומר ה' ציוה אותו את אלוקותו וכלול בזה שלא יקלל אותו, וכמו שלומדים מהפסוק "אלוקים לא תקלל".

ויש אומרים אף על הדינים: גם על זה הוא נצטווה, כי גם זה כלול ב'אלוקים'. דהיינו שתהיה אלוקותי עליך ותפחד ממני שלא להטות משפט בגלל פחד מבני אדם. וכמו שכתוב "כי המשפט לאלוהים הוא".

כמאן אזלא הא דאמר רב יהודה אמר רב - אלהים אני לא תקללוני, אלהים אני לא תמירוני, אלהים אני יהא מוראי עליכם: כלומר את זה אמר הקב"ה לאדם הראשון. והתשובה - זהו כדעת היש אומרים שהקב"ה ציוה לאדם את שלושת הדברים הנ"ל.